Eiropas Komisija

Briselē, 6.5.2026

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

PRINCIPI EFEKTĪVAI NABADZĪBAS NOVĒRŠANAS POLITIKAI

Atbalsts valsts, reģionālajām un vietējām iestādēm cīņā pret nabadzību

Lai apkarotu nabadzību un sociālo atstumtību, ir vajadzīga saskaņota un ilgtspējīga rīcība visās politikas jomās un pārvaldības līmeņos. Nabadzība un sociālā atstumtība ir daudzveidīga: to var veicināt cēloņu kopums, ko veido zemi ienākumi, vāja piesaiste darba tirgum, nepietiekama piekļuve kvalitatīviem pakalpojumiem, teritoriālās atšķirības un citi šķēršļi, piemēram, diskriminācija, stigmatizācija vai veselības stāvoklis. Lai novērstu šos pamatcēloņus, ir jāpāriet no izolētiem intervences pasākumiem uz saskaņotām sistēmām, kas novērš nabadzību, palīdz cilvēkiem izkļūt no tās un samazina atgriešanās risku. Turklāt, lai gan dalībvalstis ir ieviesušas plašu rīcībpolitiku un pasākumu klāstu nabadzības novēršanai, pastāvīga problēma ir efektīvas koordinācijas nodrošināšana starp politikas jomām. Lai risinātu nabadzības problēmu, ir vajadzīgi arī pienācīgi resursi un lielāka administratīvā spēja, jo īpaši pietiekams darbinieku skaits iesaistītajiem publiskajiem dienestiem.

Lai atbalstītu minēto koordinēto pieeju, šajā dokumentā ir apkopoti principi, pēc kuriem vadīties efektīvas nabadzības novēršanas stratēģijās valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Tajā sniegti norādījumi, kā ES nabadzības novēršanas stratēģijas mērķus pārvērst konkrētos pasākumos valstu līmenī. Šie principi ir vērienīgi un ietver trīs savstarpēji saistītas pieejas: stingri veicinošie nosacījumi (pārvaldība, koordinācija un uzraudzība); aktīvas iekļaušanas modelis (pienācīgs ienākumu atbalsts, iekļaujoši darba tirgi un piekļuve kvalitatīviem pakalpojumiem); kā arī uz cilvēku vērsta perspektīva mūža garumā, kas atzīst, ka indivīdi un mājsaimniecības var saskarties ar daudzveidīgiem un savstarpēji saistītiem nelabvēlīgiem apstākļiem. Principu pamatā ir analīze, kas apkopota stratēģijai pievienotajā analītiskajā dienestu darba dokumentā, kā arī apspriešanas pasākumi, kas īstenoti, sagatavojot stratēģiju.

Šie principi ir paredzēti, lai atbalstītu valsts, reģionālās un vietējās iestādes, kā arī sociālos partnerus, pilsoniskās sabiedrības organizācijas un cilvēkus, kuri dzīvo nabadzībā. Tos var izmantot kā strukturētu pašnovērtējuma un plānošanas instrumentu visos politikas cikla posmos: no nabadzības novēršanas stratēģiju sagatavošanas vai atjaunināšanas līdz reformu un investīciju izstrādei un īstenošanas pārskatīšanai. Komisijas dienesti atbalstīs to izmantošanu, nodrošinot politikas dialogu un savstarpēju mācīšanos starp dalībvalstīm. Neskarot turpmākus integrētos norādījumus dalībvalstīm par valstu un reģionu partnerības plāniem, šos principus var izmantot arī par atsauci efektīvai nabadzības novēršanas politikai, kad tiek izmantots ES finansējums.

1. dimensija — veicinoši nosacījumi un pārvaldība

Šajā dimensijā tiek aplūkots, vai pārvaldības pasākumi nodrošina efektīvu, koordinētu un uz pierādījumiem balstītu rīcību, lai novērstu un samazinātu nabadzību un sociālo atstumtību. Tā palīdz iestādēm apzināt priekšrocības un trūkumus, kad tās plāno, īsteno un uzlabo nabadzības novēršanas politiku.

1.1 Politikas un stratēģiskais satvars

Ir izstrādāta visaptveroša ilgtermiņa valsts, reģionāla vai vietēja nabadzības novēršanas stratēģija jeb satvars, kas aptver vismaz šādus aspektus:

- tā pamatā ir visaptveroša un regulāri atjaunināta sociālās situācijas analīze, kurā apzinātas galvenās vajadzības un mērķgrupas, problēmas un strukturālie nabadzības un sociālās atstumtības virzītājspēki;
- tajā ir noteikti skaidri mērķi, pienākumi un izmērāmi mērķrādītāji, kā arī termiņi, kas atbilst ES 2030. gada mērķrādītājam un 2050. gada iecerēm; stratēģiskie mērķi ir iestrādāti darbības plānos, kuros paredzētas darbības, atskaites punkti un pārskatatbildība;
- to regulāri pārskata un atjaunina, lai ņemtu vērā sociālekonomiskās norises un jaunos riskus;
- šis satvars ir visaptverošs un veicina integrētas pieejas attiecīgajās politikas jomās (piemēram, nodarbinātība un sociālā joma, izglītība, enerģētika, mājokļi, veselība, transports, ekonomikas un nodokļu politika, lauksaimniecība u. c.);
- tā pamatā ir stratēģiskā prognozēšana, kurā ņemtas vērā ilgtermiņa tendences un strukturālās pārmaiņas, tai skaitā demogrāfiskās pārmaiņas, digitalizācija un klimatiskā pārkārtošanās, lai prognozētu jaunos nabadzības riskus un attiecīgi pielāgotu politikas risinājumus.

1.2 Koordinācija, spējas un līdzdalība

Pārvaldības pasākumi ļauj īstenot politiku dažādās nozarēs un pārvaldības līmeņos:

- izveidojot oficiālu koordinācijas mehānismu (nabadzības novēršanas koordinatoru) vai uzticot koordināciju kādai jau esošai struktūrai ar skaidrām pilnvarām nodrošināt saskaņotību starp politikas jomām un pārvaldības līmeņiem;
- organizējot strukturētu sadarbību starp valsts, reģionālajām un vietējām iestādēm nabadzības novēršanas pasākumu izstrādē un īstenošanā, jo īpaši gadījumos, kad pakalpojumu sniegšana ir decentralizēta;
- nodrošinot pietiekamas spējas (personālu, prasmes, sistēmas un digitālos rīkus), lai efektīvi īstenotu, koordinētu, uzraudzītu un izvērtētu politiku;
- laikus un regulāri iesaistot sociālos partnerus un citas galvenās ieinteresētās personas, tai skaitā pilsonisko sabiedrību un nabadzībā dzīvojošos cilvēkus, problēmu diagnostikā un stratēģijas jeb satvara izstrādē, īstenošanā un uzraudzībā, sniedzot skaidru atgriezenisko saiti par to, kā tiek izmantots viņu ieguldījums; pienācīgi sniedzot vajadzīgo atbalstu, lai nodrošinātu, ka šīs organizācijas vai personas var sniegt efektīvu ieguldījumu.

1.3 Uzraudzība, ziņošana un izvērtēšana

Uzraudzība un izvērtēšana ļauj sekot līdzi rezultātiem un pielāgot politiku, cita starpā:

- izmantojot uzraudzības sistēmu, kas laika gaitā seko līdzi nabadzības tendencēm, galvenajiem virzītājspēkiem un politikas rezultātiem, pamatojoties uz datiem, kas ir laikus ievākti un sadalīti pēc vecuma grupām un citiem attiecīgajiem aspektiem, ja iespējams;
- nosakot augstāka riska grupas un teritorijas un izmantojot šos pierādījumus, lai veiktu pielāgojumus politikas izstrādē un resursu piešķiršanā;
- regulāri izvērtējot nabadzības novēršanas pasākumus, lai novērtētu to efektivitāti un lietderību, un izmantojot konstatējumus, lai uzlabotu politikas izstrādi un īstenošanu;
- veicot ex ante novērtējumus par nozīmīgām reformām un investīcijām ar potenciālu distributīvo ietekmi, lai noteiktu un mazinātu nelabvēlīgo sociālo ietekmi uz neaizsargātām grupām.

1.4 Finansējums

Finanšu resursi tiek saskaņoti ar politikas mērķiem:

- piešķirot mērķtiecīgu publisko finansējumu nabadzības novēršanas pasākumiem. Šis finansējums tiek skaidri piešķirts konkrētām vajadzībām un ir samērīgs ar problēmas mērogu pieejamo fiskālo līdzekļu ietvaros. Finansējuma piešķīrumu pārskata pietiekami bieži;
- izmantojot Eiropas līdzekļus, tai skaitā finansējumu, kas saistīts ar valstu un reģionu partnerības plānu īstenošanu, lai atbalstītu un papildinātu valsts, reģionālo un vietējo iestāžu centienus nabadzības un sociālās atstumtības apkarošanā;
- veicinot un pārraugot privātā sektora dalībnieku un filantropu papildu ieguldījumus nabadzības novēršanas iniciatīvās, tai skaitā pārredzami pārraugot ziedošanas platformas, stimulus ziedojumiem, uz ietekmi vērstus investīciju mehānismus vai partnerības ar uzņēmumiem un fondiem.
- nodrošinot, ka ir ieviesti gatavības un reaģēšanas mehānismi, lai novērstu pēkšņus sociālekonomiskus satricinājumus (piemēram, dzīves dārdzības pieaugumu, enerģijas cenu kāpumu), nodrošinot savlaicīgu atbalstu nabadzības riskam pakļautām mājsaimniecībām ar pagaidu un mērķtiecīgiem pasākumiem.

2. dimensija — piekļuve sociālajām tiesībām un pamattiesību ievērošana

Šajā dimensijā tiek analizēts, vai cilvēki, kuri saskaras ar nabadzību vai kuriem draud nabadzība, praksē var efektīvi izmantot savas sociālās tiesības un vai politikā, tiesību aktos un administratīvajā praksē tiek ievērotas pamattiesības, aizsargāta cilvēka cieņa, novērsta diskriminācija un apkarota stigmatizācija. Valsts, reģionālās un vietējās iestādes attiecīgā gadījumā tiek aicinātas novērtēt ne tikai oficiālās tiesības, bet arī attiecīgo cilvēku reālo piekļuvi, attieksmi pret viņiem un sasniegtos rezultātus.

2.1 Efektīva piekļuve sociālajām tiesībām un pakalpojumiem un to neizmantošanas novēršana[1].

Praksē cilvēki var pieprasīt tiesības, ja ir:

- skaidra, piekļūstama informācija par atbilstību un procedūrām, piekļūstamos formātos un viegli saprotamās attiecīgajās valodās, lai cilvēki varētu viegli atrast, saprast un izmantot savas sociālās tiesības;
- vienkāršotas administratīvās procedūras (īsākas veidlapas, mazāk dokumentu, samērīgas pārbaudes) un noteikti standarti savlaicīgiem lēmumiem;
- samazināti administratīvie šķēršļi un centieni novērst neizmantošanu, nodrošinot informatīvus pasākumus, norādījumus un praktisku atbalstu;
- no lietotāju viedokļa pārskatīta piekļuves kārtība (veicot klientu apmeklējumus), tai skaitā atgriezeniskā saite no cilvēkiem, kuri dzīvo nabadzībā;
- digitālie kanāli, ko papildina nedigitāli kanāli, lai nepieļautu situāciju, kad tām personām, kurām nav digitālo ierīču vai kuras neprot tās lietot, nav piekļuves vai tā ir apgrūtināta, vai situāciju, kad digitāla piekļuve nav iespējama tehnisku problēmu dēļ;
- vispusīgi apmācīti publisko sociālo pakalpojumu sniedzēji un lietu izskatītāji, kuri pietiekami izprot pabalstu saņēmēju un/vai pakalpojumu lietotāju tiesības;
- speciālisti, kuri ir dzīvojuši nabadzībā, tai skaitā kā līdzbiedri vai kopienas locekļi mediatori, lai stiprinātu informēšanu, uzticēšanos un efektīvu piekļuvi tiesībām.

2.2 Cilvēka cieņa, aizsardzības pasākumi un tiesiskā aizsardzība

Cilvēka cieņu un procesuālo taisnīgumu aizsargā:

- nodrošinot, ka pret sociālo pakalpojumu lietotājiem un pabalstu izmantotājiem izturas ar cieņu un viņi ir skaidri informēti par savām tiesībām un pienākumiem;
- nodrošinot sūdzību iesniegšanas un pārsūdzības mehānismus, kas ir piekļūstami, objektīvi un efektīvi un laikus sniedz rezultātus;
- nodrošinot, ka sociālos pakalpojumus sniedz apmācīti darbinieki ar cieņpilnu un nediskriminējošu attieksmi;
- nodrošinot, ka sankcijas ir efektīvas, pārredzamas, samērīgas un pakāpeniskas, un novēršot uzmācīgu vai represīvu administratīvo praksi (piemēram, samērīguma noteikumi, ko piemēro kontrolēm, īpaša aizsardzība bērniem un neaizsargātiem pieaugušajiem).

2.3 Sociālekonomiskās diskriminācijas un stigmatizācijas risināšana un novēršana

Sociālekonomiskā diskriminācija ir nepārprotami novērsta, ja:

- ar tiesību aktiem ir aizliegta sociālekonomiskā diskriminācija un novērsta diskriminējoša prakse, savukārt līdztiesības iestādes ir pilnvarotas atbalstīt attiecīgu tiesību normu īstenošanu;
- politika un izpildes prakse nodrošina, ka nabadzība un bezpajumtniecība tiek risināta, izmantojot atbalstošas un iekļaujošas pieejas un izvairoties no nesamērīgiem vai represīviem pasākumiem;
- sabiedrības informēšanas kampaņas aktīvi novērš un mazina stigmatizāciju un stereotipus, kas saistīti ar nabadzības izpausmēm;
- skolu pilsoniskās izglītības programmas pievēršas stigmatizācijai, kas saistīta ar nabadzības izpausmēm.

3. dimensija — pienācīga un iekļaujoša ienākumu aizsardzība

Šajā dimensijā tiek analizēts, vai ienākumu aizsardzības sistēmas novērš un mazina nabadzību visa mūža garumā, nodrošinot, ka ikvienam ir pieejams pienācīgs, uzticams un iekļaujošs ienākumu atbalsts gan darbā, gan ārpus tā, kā arī būtisku dzīves risku laikā. Valsts, reģionālās un vietējās iestādes attiecīgā gadījumā tiek aicinātas novērtēt, vai ienākumu aizsardzības sistēmas nodrošina efektīvu ienākumu drošību, novērš aptvēruma nepilnības un atbalsta cilvēka cienīgu dzīvi. [2]

3.1 Sociālo risku visaptverošs segums

- Ienākumu aizstāšana ir pieejama un piekļūstama situācijās, kad iestājas būtiski dzīves riski, tai skaitā bezdarbs, slimība, maternitāte/paternitāte un vecums.
- Sociālās aizsardzības segums ir pieejams visiem darba ņēmējiem neatkarīgi no nodarbinātības veida, kā arī pašnodarbinātām personām. Tiesības ir saglabātas, uzkrātas un/vai nododamas, ja cilvēki maina darbu, nozari vai statusu. Ja uz iemaksām balstītas tiesības nav pieejamas vai ir izsmeltas, minimālo ienākumu shēma nodrošina uzticamu drošuma tīklu, kas novērš nabadzību un atbalsta sociālo iekļaušanu.
- Mērķtiecīgs ienākumu atbalsts (pabalsti) palīdz risināt konkrētas problēmas un segt izmaksas, kas palielina nabadzības risku, tai skaitā tādos gadījumos kā invaliditāte, aprūpes vajadzības vai aprūpes, mājokļa un enerģijas izmaksas, attiecīgā gadījumā ņemot vērā teritoriālās atšķirības.
- Ar ģimeni saistīts ienākumu atbalsts, tai skaitā bērnu un ģimenes pabalsti, veicina ienākumu drošību un palīdz mājsaimniecībām segt papildu izmaksas, kas saistītas ar bērnu audzināšanu.
- Pabalstu sistēma ir stabila un elastīga, lai saglabātu efektivitāti, iestājoties lieliem ekonomiskiem, veselības, klimata vai cenu satricinājumiem, cita starpā paredzot krīzes protokolus un spēju ātri palielināt atbalstu.
- Iestādes sniedz piekļūstamus norādījumus un konsultāciju pakalpojumus, lai atbalstītu īstermiņa un ilgtermiņa finanšu plānošanu, cita starpā sniedz informāciju par pensiju tiesībām, sociālajām iemaksām, veselības apdrošināšanas segumu un nodarbinātības maiņas ietekmi uz ienākumu drošību nākotnē.

3.2 Ienākumu atbalsta pienācīgums

- Iemaksu shēmas nodrošina pienācīgu aizsardzības līmeni saviem dalībniekiem ienākumu zaudēšanas periodos, uzturot pienācīgu dzīves līmeni un nodrošinot atbilstīgu ienākumu aizstāšanu salīdzinājumā ar iepriekšējiem ienākumiem.
- Minimālo ienākumu shēmas sniedz atbalstu tādā līmenī, kas nodrošina pietiekamus resursus cilvēka cienīgai dzīvei (piemēram, paredzot valsts nabadzības slieksni vai nosakot nepieciešamo preču un pakalpojumu vērtību).
- Iestādes izmanto pārredzamas un stabilas metodes, lai novērtētu ienākumu atbalsta pienācīgumu, piemērojot atzītus kritērijus un regulāri veicot pārskatīšanu.
- Ienākumu aizsardzības līmeņi tiek regulāri indeksēti un koriģēti, lai saglabātu pirktspēju un nodrošinātu atbilstību dzīves dārdzības un ienākumu tendencēm.
- Visiem darba ņēmējiem un pašnodarbinātām personām ir vienlīdzīgas iespējas veikt iemaksas uz ienākumiem balstītās pensiju shēmās. Īpaši koriģējošie mehānismi (piemēram, aprūpes kredīti) kompensē īsu vai sadrumstalotu uz iemaksām balstītu darba stāžu, piemēram, aprūpes pienākumu vai samazinātu iemaksu dēļ (ja ir strādāts nepilnu darba laiku utt.). Pensionāriem ar maziem ienākumiem ir piekļuve pienācīgiem vispārējiem vai uz iemaksām balstītiem minimālajiem pabalstiem.

4. dimensija — darbspējīga vecuma iedzīvotāju integrācija darba tirgū

Nepietiekama līdzdalība darba tirgū vai pienācīgas un labi apmaksātas nodarbinātības iespēju trūkums ir svarīgi nabadzības pamatcēloņi. Ir ļoti svarīgi atbalstīt visus tos, kuri var strādāt, lai viņi iekļūtu darba tirgū atbilstoši savam potenciālam un lai darbs ļautu izkļūt no nabadzības[3].

4.1 Kvalitatīvas darbvietas

- Darba tiesības palīdz aizsargāt darba ņēmējus un novērst nestabilu nodarbinātību, un darba inspekcijām ir pienācīgi resursi un instrumenti tiesību aktu izpildes panākšanai. Ir ieviesti pasākumi, lai ierobežotu fiktīvu vai nošķirtu nodarbinātību (piemēram, izolētas darbavietas)[4] vai nedeklarētu un nepilnīgi deklarētu nodarbinātību un veicinātu oficiālu procedūru ievērošanu.
- Likumā noteiktās minimālās algas, ja tāda pastāv, noteikšanu un atjaunināšanu regulē, pamatojoties uz kritērijiem, kas veicina tās adekvātumu, un to regulāri pārskata.
- Darba un privātās dzīves līdzsvara pasākumi, piemēram, atvaļinājumi ģimenes un aprūpes dēļ un elastīgs darba režīms, atbalsta ilgstošu dalību darba tirgū un palīdz saskaņot ģimenes un darba pienākumus, neapdraudot ienākumus no nodarbinātības vai darbavietas nodrošinājumu.
- Sociālais dialogs un darba koplīguma slēgšanas sarunu mehānismi efektīvi veicina diskusijas un politiku, lai novērstu strādājošo nabadzību.

4.2 Aktīvs atbalsts nelabvēlīgā situācijā esošu grupu nodarbinātībai

- Personas, kas saskaras ar būtiskiem šķēršļiem nodarbinātībai, identificē, izmantojot pierādījumus un darba tirgus analīzi, ņemot vērā tādus faktorus kā vecums, aprūpes pienākumi, zema kvalifikācija, ilgstošs bezdarbs, invaliditāte, rase vai etniskā izcelsme, migrantu izcelsme, veselības ierobežojumi vai ģeogrāfiskā atrašanās vieta.
- Valsts nodarbinātības dienesti un sociālie dienesti, kuriem ir nepieciešamie resursi un spējas, proaktīvi informē cilvēkus, kas pieder pie nelabvēlīgā situācijā esošām grupām, un pastāvīgi novērtē pieprasījumu pēc atbalsta.
- Ir pieejams individualizēts un savlaicīgs atbalsts iekļaušanai darba tirgū, tai skaitā personalizēti nodarbinātības pakalpojumi, konsultācijas, apmācība un piekļuve attiecīgiem atbalsta pakalpojumiem[5].
- Valsts nodarbinātības dienesti sadarbībā ar izglītības un sociālajiem dienestiem un attiecīgā gadījumā sadarbībā ar privātajiem nodarbinātības dienestiem sniedz jauniešiem agrīnu identifikāciju, personalizētus rīcības plānus un turpmākus pasākumus pēc iekārtošanās darbā, lai novērstu ilgtermiņa atteikšanos no izglītības, apmācības vai nodarbinātības.
- Valsts nodarbinātības dienesti sadarbojas ar uzņēmumiem, lai sniegtu atbalstu pēc iekārtošanās darbā.
- Aktīvs atbalsts nodarbinātībai nodrošina saprātīgus pielāgojumus un piekļūstamību personām ar invaliditāti, lai nodrošinātu viņu līdzdalību[6].
- Sociālā ekonomika un jo īpaši darba integrācijas iniciatīvas tiek atbalstītas kā ceļš uz iekļaušanu darba tirgū. Tās var ietvert partnerības ar vietējām un reģionālajām iestādēm, kā arī labāku izpratni un sadarbību ar darba devējiem[7].

4.3 Finansiāli stimuli strādāt un strādājošo pabalsti

- Nodokļu un pabalstu sistēma ir izstrādāta tā, lai nepārslogotu darba ņēmējus, kuriem draud nabadzība un sociālā atstumtība, un nodrošinātu, ka, palielinoties darba intensitātei, ienākumi pakāpeniski palielinās (piemēram, mazinoties aiziešanai no darba).

- Invaliditātes pabalsti turpina segt papildu izmaksas, kas saistītas ar dzīvošanu ar invaliditāti, vai kompensācijas izmaksas, kas saistītas ar darbu, piemēram, palīgtehnoloģijām un personīgās palīdzības transportu.
- Ienākumu aizsardzība, jo īpaši bezdarba apdrošināšana un minimālo ienākumu shēmas, ir izstrādāta tā, lai pakāpeniski no tās atteiktos, kad palielinās ienākumi no nodarbinātības.

4.4 Iekļaujoša uzņēmējdarbība un pašnodarbinātība

- Mērķorientēti pasākumi palīdz nabadzības riskam pakļautiem cilvēkiem piekļūt uzņēmējdarbībai vai pašnodarbinātībai, cita starpā nodrošinot pielāgotus norādījumus, vienkāršotas procedūras un mērķorientētu atbalstu jaunuzņēmumiem. Tas var ietvert "vienas pieturas" atbalstu, apvienojot apmācību, administratīvo palīdzību un inkubatora tipa shēmas nelabvēlīgā situācijā esošām grupām.
- Tiek atbalstītas iekļaujošas uzņēmējdarbības un sociālās ekonomikas iniciatīvas, atzīstot to nozīmi ilgtspējīgas saimnieciskās darbības radīšanā, vienlaikus veicinot sociālo iekļaušanu.
- Neaizsargātām grupām tiek nodrošināta piekļuve cenas ziņā pieņemamam un atbildīgam mikrofinansējumam, ko papildina pienācīgs uzņēmējdarbības plānošanas atbalsts, finanšu norādījumi un aizsardzības pasākumi pret pārmērīgām parādsaistībām.

5. dimensija — cenas ziņā pieņemamu un kvalitatīvu pakalpojumu piekļūstamība

Šajā dimensijā tiek analizēts, vai cilvēkiem, kuri saskaras ar nabadzību vai kuriem draud nabadzība, ir efektīva piekļuve cenas ziņā pieņemamiem un kvalitatīviem pakalpojumiem, kas ir būtiski sociālajai un pilsoniskajai iekļaušanai, līdzdalībai darba tirgū un cilvēka cienīgai dzīvei. Valsts, reģionālās un vietējās iestādes attiecīgā gadījumā tiek aicinātas novērtēt, vai pakalpojumi ir pietiekami finansēti, piekļūstami praksē, atbilst lietotāju vajadzībām, ir rentabli un pareizi koordinēti visās politikas jomās.

Pakalpojumi tiek sniegti saskaņā ar skaidriem kvalitātes standartiem, uzraudzīti, izmantojot atbilstošus pārvaldības un pārskatatbildības mehānismus, un regulāri pārskatīti, lai nodrošinātu efektivitāti, drošumu un lietotāju apmierinātību. To īstenošana tiek atbalstīta, izmantojot strukturētus līdzdalības mehānismus, kuros iesaistīti cilvēki, kas dzīvojuši nabadzībā.

5.1 Pakalpojumi bērniem un jauniešiem[8]

- Bērniem, kam vajadzīga palīdzība, ir pieejama bezmaksas agrīnā pirmsskolas izglītība un aprūpe, bezmaksas izglītība (tai skaitā skolas nodarbības un vismaz viena veselīga maltīte katru skolas dienu), bezmaksas veselības aprūpe, veselīgs uzturs un pienācīgs mājoklis[9].
- Psiholoģiskā palīdzība tiek sniegta bez maksas un savlaicīgi tiem bērniem, kuriem tā ir vajadzīga, tai skaitā jo īpaši bērniem, kuri ir saskārušies ar vardarbību, piemēram, iebiedēšanu, tai skaitā kiberiebiedēšanu.
- Tiek veicināta neaizsargātu bērnu un jauniešu piekļuve drošam un iekļaujošam sportam un kultūrai.
- Bērnu un jauniešu dienesti un darbs ar jaunatni veicina iekļaušanu, līdzdalību un vienlīdzīgas iespējas.
- Starpdisciplināru mehānismu koordinācija nodrošina nepārtrauktību starp atbalstu, ko sniedz bērnībā, un pasākumiem, kas atvieglo pāreju uz augstāko izglītību, apmācību un nodarbinātību agrīnā pieaugušā vecumā, tai skaitā skaidrus nosūtīšanas ceļus un informācijas apmaiņu starp dienestiem, lai nodrošinātu atbalstītu pāreju.
- Bērniem un jauniešiem, kas iziet no alternatīvās aprūpes sistēmas, tiek sniegts pielāgots ilgtermiņa atbalsts.
- Pastāv skaidri veidi, kā nosūtīt bērnus uz integrētu bērnu aizsardzību un ģimenes atbalstu.

5.2 Izglītība un apmācība, kultūra un sports

- Ir ieviestas mērķtiecīgas programmas, lai uzlabotu mācību iespēju līmeni un kvalitāti skolēniem un studentiem no mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem (papildu finansējums skolām, skolotāju profesionālā izaugsme, mentorēšana, stipendijas un finansiālais atbalsts, piekļuve objektiem un materiāliem, segregācijas novēršanas pasākumi, tai skaitā attiecībā uz romiem[10] utt.).
- Tiek īstenoti visaptveroši ilgtermiņa centieni, lai novērstu pamatprasmju nepietiekamību un izglītības un apmācības priekšlaicīgu pamešanu, jo īpaši pievēršoties vispārējās izglītības un profesionālās izglītības un apmācības (PIA) skolēniem no mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem.
- Ir ieviestas programmas, lai palielinātu studentu skaitu no mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem terciārajā izglītībā (augstākā izglītība un augstākā PIA).
- Pieaugušo izglītība, tai skaitā otrās iespējas izglītības ceļi, kā arī prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas iespējas ir piekļūstamas un cenas ziņā pieņemamas, ar elastīgiem formātiem (nepilna laika, modulāri, jaukta tipa) un informēšanu, izmantojot uzticamus vietējos dienestus.

- Mūžizglītības virzienā prioritāra ir pamatprasmju un pamatkompetenču, tai skaitā rakstpratības, rēķinpratības, digitālo prasmju, zinātnes un pilsoniskuma, apguve. Īpaša uzmanība tiek pievērsta mērķtiecīgam atbalstam pieaugušajiem ar zemu kvalifikāciju un zemāku pamatprasmju apguves līmeni. Īpašs atbalsts ir vērsts uz līdzdalības šķēršļu novēršanu (stigmatizācija, transporta izmaksas, bērnu aprūpes pieejamība). Programmās tiek uzsvērta praktiskā mācīšanās, kas saistīta ar nodarbināmību, līdzdalību sabiedrībā un ikdienas dzīves lietojumiem.
- Tiek veicināta visneaizsargātāko personu piekļuve sportam un kultūrai.

5.3 Veselības aprūpe

- Veselības aprūpes pakalpojumi ir pieejami un piekļūstami visneaizsargātākajām personām un atbilst viņu vajadzībām.
- Visneaizsargātākajām personām tiek atvieglota piekļuve psiholoģiskajam atbalstam, lai uzlabotu garīgo veselību un ar to saistīto stigmatizāciju.
- Tiek pieliktas pūles, lai uzlabotu veselības pabalstu sadali un samazinātu izmaksas, kas mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem jāsedz no saviem līdzekļiem, jo īpaši par primāro un profilaktisko aprūpi.
- Lai samazinātu nevienlīdzību veselības jomā un novērstu nabadzību, kas saistīta ar sliktu veselību, profilaktiskie veselības aprūpes un veselības veicināšanas pasākumi ir piekļūstami un tiek atvieglоti grupām ar maziem ienākumiem un neaizsargātām grupām, tai skaitā tām, kas dzīvo marginalizētās vai attālās vietās. Tie ietver kvalitatīvus un piekļūstamus mobilos pakalpojumus, telemedicīnu un vienas pieturas aģentūras, kas apvieno veselības aprūpes un sociālos pakalpojumus.
- Gaisa un ūdens kvalitātes noteikumi tiek efektīvi īstenoti un izpildīti, īpašu uzmanību pievēršot apgabaliem, kuros liels īpatsvars ir mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem.

5.4 Ilglaicīgā aprūpe[11]

- Cilvēkiem ar ilgtermiņa aprūpes vajadzībām ir piekļuve aprūpes pakalpojumiem (kopienā balstītai aprūpei un aprūpei mājās) ir visaptveroši, cenas ziņā pieņemami, kvalitatīvi un savlaicīgi sniegti.
- Ilgtermiņa aprūpes noteikumi efektīvi novērš nabadzības riskus, kas saistīti ar aprūpes vajadzībām, ļaujot cilvēkiem, kam nepieciešama ilgtermiņa aprūpe, saglabāt pienācīgu dzīves līmeni, kā arī nodrošināt cieņpilnu attieksmi.
- Ir ieviesti pasākumi, lai apzinātu neformālos aprūpētājus un nodrošinātu piekļuvi atbalsta pakalpojumiem (tai skaitā konsultācijām, norādījumiem, īslaicīgai aprūpei), kā arī pienācīgu finansiālo atbalstu un ienākumu aizsardzību, tai skaitā pensiju kredītiem.
- Ir ieviesti pasākumi, lai atbalstītu kvalitatīvas darbvietas aprūpes nozarē, tai adekvātu atalgojumu, taisnīgus darba apstākļus, piekļuvi prasmju pilnveidei un pārkvalifikācijai, karjeras iespējas, jo īpaši veicinot koplīguma sarunas un sociālo dialogu nozarē.

5.5 Mājokļi

- Valsts un sociālo mājokļu pieejamība tiek novērtēta un palielināta, lai apmierinātu neaizsargātā situācijā esošu cilvēku pieprasījumu, vienlaikus izvairoties no segregācijas (proti, tiek saīsināts gaidīšanas saraksts un gaidīšanas laiks uz sociālajiem mājokļiem maznodrošinātiem cilvēkiem).
- Ir ieviesti mājokļu palīdzības pakalpojumi, lai piedāvātu konsultācijas un konsultatīvu atbalstu nolūkā palīdzēt neaizsargātām personām atrast mājokli privātajā īres tirgū vai tikt galā ar pieteikšanās procesu uz valsts un sociālajiem mājokļiem.
- Tiek maksāti mājokļa pabalsti, kas samazina īres izmaksas mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, un īpaši neaizsargātām grupām.
- Ir ieviesti stratēģiskie satvari bezpajumtniecības mazināšanai un novēršanai, kuru pamatā ir uz cilvēku vērsta, uz mājokli orientēta un integrēta politikas pieeja[12].

- Ir apzinātas grupas, kuras cieš no atstumtības mājokļa jomā vai kurām draud šāda atstumtība, un, izstrādājot politikas pasākumus, tiek ņemta vērā to īpašā nelabvēlīgā situācija.
- Segregētu romu apmetņu sistemātiska kartēšana ar kopienu piekrišanu un novērtējums, lai noteiktu nabadzības riska līmeni, smagu materiālo nenodrošinātību un nepilnības piekļuvē pamatpakalpojumiem, vienlaikus nodrošinot to iekļaušanu pilsētplānošanas procesos.
- Ir ieviesta vienas pieturas aģentūras pieeja gan atvieglotas piekļuves, gan vispārēja rakstura sociālo, veselības aprūpes un nodarbinātības pakalpojumu sniegšanai bezpajumtniekiem un cilvēkiem, kuri saskaras ar atstumtību mājokļa jomā.
- Ir izveidoti preventīvi mehānismi, lai laikus identificētu īres maksājumu kavējumus, kā arī mediācija, starpniecība un ārkārtas atbalsts, lai novērstu piespiedu izlikšanu no mājokļa.

5.6 Sociālās iekļaušanas pakalpojumi un pamatpakalpojumi

- Ir ieviesti pasākumi, lai nodrošinātu, ka sociālās iekļaušanas pakalpojumi (piemēram, konsultāciju, izaugsmes vadības, mentorēšanas un informēšanas pakalpojumi) ir pieejami, piekļūstami, cenas ziņā pieņemami, vērsti uz cilvēku, konkrētai vietai pielāgoti, visaptveroši, nepārtraukti un orientēti uz rezultātiem, cita starpā veidojot partnerības ar sociālās ekonomikas organizācijām. Tie var ietvert vienotus kontaktpunktus sociālo pakalpojumu saņemšanai.
- Personām, kuras saskaras ar nabadzību vai kurām draud nabadzība, praksē tiek nodrošināta piekļuve pamatpakalpojumiem (piemēram, enerģijai, ūdenim un sanitārijai, transportam, digitālajiem sakariem un finanšu pakalpojumiem). Jo īpaši tiek aizsargāta piekļuves nepārtrauktība, un pieņemamība cenas ziņā tiek risināta, veicot atbilstīgus strukturālus pasākumus un ieviešot atbalsta mehānismus, kā arī saglabājot izmaksu samērību ar mājsaimniecību ienākumiem.
- Tiek atbalstīta finanšpratība, dodot cilvēkiem iespēju efektīvi pārvaldīt personīgās finanses un izprast finanšu produktus.
- Ir ieviesti agrīnās brīdināšanas, uzraudzības un atbalsta mehānismi, lai novērstu un risinātu pārmērīgas parādsaistības, tai skaitā piekļuve ieteikumiem un konsultācijām parādu jautājumos.
- Tiek uzlabota neaizsargātu un marginalizētu grupu piekļuve veselīgai pārtikai, izmantojot tādus pasākumus kā pārtikas taloni un vajadzības gadījumā — ārkārtas pārtikas palīdzība, piemēram, pārtikas bankas.
- Ir ieviestas programmas, lai nodrošinātu, ka visneaizsargātākajām personām ir efektīva piekļuve cenas ziņā pieņemamiem higiēnas pamatproduktiem, tai skaitā menstruālās higiēnas precēm.

5.7 Teritoriālās nevienlīdzības novēršana pakalpojumu sniegšanā

- Ir ieviesta teritoriālo pakalpojumu kartēšana, kas veic nepilnību analīzi un nodrošina, ka teritoriālās atšķirības pakalpojumu sniegšanā tiek uzraudzītas un risinātas saskaņoti un koordinēti, attiecīgā gadījumā ietverot demogrāfiskās pārmaiņas.
- Īpaša uzmanība tiek pievērsta neaizsargātām teritorijām, tai skaitā mazāk labvēlīgiem rajoniem, lauku, attāliem un pierobežas apgabaliem, kā arī mazāk attīstītiem un tālākajiem reģioniem. Praksē tas var ietvert minimālos pakalpojumu standartus, atbalstu inovatīviem pakalpojumu sniegšanas modeļiem, mobilos un informatīvos pakalpojumus, drošus un uzticamus transporta risinājumus, lai uzlabotu piekļuvi pakalpojumiem, un mērķtiecīgu investīciju plānošanu, lai novērstu pastāvīgās pakalpojumu nepilnības.
- Ir ieviesti pasākumi, lai nodrošinātu, ka pietiekamā skaitā ir pieejams kvalificēts personāls, kas sniedz sociālos, nodarbinātības, veselības, aprūpes un izglītības pakalpojumus mazāk labvēlīgās vai attālās teritorijās.

6. dimensija — uz cilvēku vērstas un konkrētai vietai pielāgotas pieejas izmantošana

Šajā dimensijā tiek analizēts, vai nabadzības novēršanas politikā sistemātiski tiek ņemta vērā savstarpēji saistītā neaizsargātība un teritoriālās atšķirības, nodrošinot, ka pasākumi visās politikas jomās faktiski sasniedz tos cilvēkus, kuri saskaras ar kompleksām grūtībām un nevienlīdzīgu piekļuvi iespējām un pakalpojumiem. Valsts, reģionālās un vietējās iestādes attiecīgā gadījumā tiek aicinātas piemērot šo dimensiju visās pārējās norādījumu dimensijās, sākot ar pārvaldību un beidzot ar ienākumiem, nodarbinātību un pakalpojumiem.

6.1 Integrētais atbalsts

- Nabadzības novēršanas politika tiek izstrādāta, īstenota un pārskatīta saistībā ar indivīdu un mājsaimniecību situāciju, atzīstot, ka nabadzība un sociālā atstumtība bieži vien ir daudzveidīga un kumulatīva un sakņojas teritoriālajā kontekstā.
- Integrētajos vajadzību novērtējumos tiek apzinātas problēmas, kas pārklājas, piemēram, ienākumi, nodarbinātība, veselība, mājokļi, aprūpe un sociālā līdzdalība.
- Cilvēkiem, kuri saskaras ar vairākiem nelabvēlīgiem apstākļiem, piekļuve atbalstam tiek uzlabota, izmantojot integrētus pakalpojumu ceļus vai vienotus kontaktpunktus. Praksē tas ietver koordinācijas centienus un kopīgus protokolus starp sociālajiem, nodarbinātības, veselības un integrācijas pakalpojumiem, kas nodrošina vienlīdzīgu piekļuvi un rezultātus. Integrētiem pakalpojumu ceļiem ir vajadzīga pakāpeniska pieeja apvienojumā ar ilgtermiņa ieguldījumiem spējās.
- Lietu pārvaldība, kas īpaši paredzēta sarežģītām lietām, atbalsta nepārtrauktību laika gaitā, jo īpaši pārejas vai krīzes situācijās, nodrošinot, ka cilvēki saņem personalizētu aprūpi un norādījumus, ko atbalsta kvalificēts personāls.
- Ir pieejami ātrās reaģēšanas un krīzes atbalsta mehānismi, lai sniegtu savlaicīgu un mērķtiecīgu palīdzību personām un mājsaimniecībām, kas saskaras ar pēkšņiem ienākumu satricinājumiem vai grūtībām.

6.2 Riski mūža garumā un dzīves situācijās

- Tiek apzināti un uzraudzīti nabadzības riski dažādos dzīves posmos (bērniem, jauniešiem, cilvēkiem darbspējīgā vecumā un vecāka gadagājuma cilvēkiem).
- Mērķtiecīgi pasākumi, kas paredzēti, lai atbalstītu sievietes, kuras saskaras ar dzīves situācijām, kas viņas pakļauj lielākam nabadzības riskam, piemēram, ar vardarbību ģimenē, vientuļā vecāka stāvokli un aprūpes pienākumu palielināšanos[13].
- Mērķtiecīgi pasākumi risina dzīves situācijas, kas saistītas ar augstākiem nabadzības riskiem, piemēram, invaliditāti, ilgtermiņa aprūpes vajadzībām, garīgās veselības problēmām un bezpajumtniecību.
- Politika veicina vienmērīgu pāreju starp dažādiem dzīves posmiem, piemēram, no izglītības uz darba dzīvi, no darba uz pensionēšanos, no aprūpes uzsākšanas uz aiziešanu no tās, lai novērstu traucējumus un nonākšanu nabadzībā, piemēram, izstrādājot pārejas plānus un veidojot saiknes starp pabalstiem un atbalsta pakalpojumiem kritiskos brīžos (piemēram, saistībā ar dzemdībām, darba zaudēšanu vai autonomijas zaudēšanu vecumdienās).
- Politika palīdz cilvēkiem ne tikai izkļūt no nabadzības, bet arī nenonākt tajā, samazinot "atkritiena" risku, izmantojot stabilus ienākumu ceļus, pakāpenisku pabalstu un pakalpojumu pārtraukšanu un vajadzības gadījumā — atbalsta turpināšanu.

6.3 Neaizsargātas grupas, intersekcionālā neaizsargātība un vienlīdzīga attieksme[14]

- Grupas ar augstāku nabadzības vai sociālās atstumtības risku identificē, izmantojot sadalītus datus un attiecīgus rādītājus, tai skaitā tādus faktorus kā dzimums, vecums, invaliditāte, migrantu izcelsme, etniskā izcelsme vai citas personiskas iezīmes.
- Ir izstrādāti mērķtiecīgi pasākumi, lai atbalstītu grupas, kas saskaras ar lielāku nabadzības vai sociālās atstumtības risku, piemēram, vientuļos vecākus, personas ar invaliditāti, migrantu izcelsmes personas, romus un LGBTIQ+ personas[15].
- Politika un pakalpojumi ir pielāgoti, lai novērstu intersekcionālos trūkumus, atzīstot, ka nabadzības riskus var pastiprināt vairāki faktori.
- Klientu apkalpošanas dienesti tiek apmācīti, lai efektīvi atpazītu un novērstu diskrimināciju un aizspriedumus, veicinot vienlīdzīgu attieksmi.
- Pakalpojumu sniedzēji ir pārskatatbildīgi, un pakalpojumu lietotājiem ir piekļūstami sūdzību iesniegšanas un tiesiskās aizsardzības mehānismi.

6.4 Teritoriālās un vietējās atšķirības

- Teritoriālās atšķirības attiecībā uz nabadzības riskiem un piekļuvi nodarbinātībai tiek kartētas un uzraudzītas.
- Vietējām un reģionālajām iestādēm ir pilnvaras un resursi pielāgot valsts politiku vietējām vajadzībām un apstākļiem un/vai papildināt to ar papildu atbalstu, cita starpā vienkāršojot piekļuvi finansējumam.
- Mērķtiecīgi pasākumi risina konkrētas problēmas trūcīgos pilsētu rajonos, lauku reģionos, attālos un tālākajos reģionos. Praksē tas var ietvert konkrētai vietai pielāgotas stratēģijas mazāk labvēlīgiem reģioniem un kaimiņos esošiem apgabaliem.

Beigu piezīmes

[1] Saskaņā ar Padomes Ieteikumu 2019/C 387/01 (2019. gada 8. novembris) par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai.

[2] Saskaņā ar Padomes Ieteikumu 2023/C 41/01 (2023. gada 30. janvāris) par adekvātu minimālo ienākumu, kas nodrošina aktīvu iekļaušanu.

[3] Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2022/2041 (2022. gada 19. oktobris) par adekvātām minimālajām algām Eiropas Savienībā un Padomes Direktīvu 2000/78/EK (2000. gada 27. novembris), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju.

[4] Saskaņā ar ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 27. pantu un Vispārējā komentāra Nr. 8 27. pantu — Darbs un nodarbinātība |United Nations Enable, CRPD/C/GC/8:Vispārējais komentārs Nr. 8 (2022) par personu ar invaliditāti tiesībām uz darbu un nodarbinātību |OHCHR.

[5] Saskaņā ar Padomes Ieteikumu 2016/C 67/01 (2016. gada 15. februāris) par ilgstošo bezdarbnieku integrāciju darba tirgū un Padomes Ieteikumu 2020/C 372/01 (2020. gada 30. oktobris) "Tilts uz nodarbinātību — Garantijas jauniešiem pastiprināšana" un ar ko aizstāj Padomes 2013. gada 22. aprīļa Ieteikumu par garantijas jauniešiem izveidi.

[6] Saskaņā ar Personu ar invaliditāti nodarbinātības tiesību aktu kopumu un Komisijas paziņojumu "Savienība, kurā valda līdztiesība:personu ar invaliditāti tiesību stratēģija 2021.–2030. gadam".

[7] Saskaņā ar Padomes Ieteikumu C/2023/1344 (2023. gada 27. novembris) par sociālās ekonomikas pamatnosacījumu izstrādi.

[8] Saskaņā ar Komisijas Ieteikumu 2013/112/ES (2013. gada 20. februāris) "Ieguldījums bērnos:nabadzības apburtā loka pārraušana".

[9] Saskaņā ar Padomes Ieteikumu 2021/1004 (2021. gada 14. jūnijs), ar ko izveido Eiropas Garantiju bērniem un Padomes Ieteikumu 2022/C 484/01 (2022. gada 8. decembris) par pirmsskolas izglītību un aprūpi:Barselonas mērķrādītāji 2030. gadam.

[10] Saskaņā ar Padomes Ieteikumu 2021/C 93/01 (2021. gada 12. marts) par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību.

[11] Saskaņā ar Padomes Ieteikumu 2022/C 476/01 (2022. gada 8. decembris) par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei.

[12] Saskaņā ar Lisabonas deklarāciju par Eiropas platformu bezpajumtniecības apkarošanai, ko ES iestādes, dalībvalstis, sociālie partneri un pilsoniskās sabiedrības organizācijas pieņēma 2021. gada 21. jūnijā.

[13] Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2024/1385 (2024. gada 14. maijs) par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē apkarošanu.

[14] Saskaņā ar Padomes Direktīvu (ES) 2024/1499 (2024. gada 7. maijs) par līdztiesības iestāžu standartiem attiecībā uz vienlīdzīgu attieksmi pret personām neatkarīgi no viņu rases vai etniskās piederības, vienlīdzīgu attieksmi nodarbinātības un profesijas jautājumos pret personām neatkarīgi no viņu reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas, vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm sociālā nodrošinājuma jautājumos un attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem un preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu, un ar ko groza Direktīvas 2000/43/EK un 2004/113/EK; kā arī saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2024/1500 (2024. gada 14. maijs) par līdztiesības iestāžu standartiem attiecībā uz vienlīdzīgu attieksmi un iespēju vienlīdzību starp sievietēm un vīriešiem nodarbinātības un profesijas jautājumos un ar ko groza Direktīvas 2006/54/EK un 2010/41/ES.

[15] Saskaņā ar Rasisma apkarošanas stratēģiju 2026. gadam |Eiropas Komisija, LGBTIQ+ līdztiesības stratēģiju 2026.–2030. gadam – Eiropas Komisija un Dzimumu līdztiesības stratēģiju – Eiropas Komisija.